

Foster Family Services in Turkey with a Legal Approach

Sevgi IŞIK EROL

Sevgi.isik@windowslive.com

Batman University

orcid.org/0000-001-9925-1704

JEL Code: H55, J13, J18

Received: 25.02.2020

Revised: 25.02.2020

Accepted: 29.02.2020

Available Online: 20.03.2020

To cite this document

Işık Erol, S. (2020). Foster Family Services in Turkey with a Legal Approach. *Equinox, Journal of Economics, Business & Political Studies*, 7 (1), 43-63

Abstract

Since the first years of history, the provision of care services for children in need of protection is one of the most important issues of social policy. The care and protection of children in need of protection is primarily the responsibility of their own family. However, in case the family of parents cannot fulfill this task against the child, this task belongs to the state as a requirement of being a social law state. The state performs this task through institutional maintenance-based methods. One of the alternative care services that enable children under institution care to grow in a will not look for the family environment is foster family. The purpose of this study, which is considered in a theoretical framework, is to consider "foster family service" implemented in our country within a legal framework. In foster family service, children in scope institutional care are given to another self-family until their family conditions improve. Therefore, foster family service is a significant application for the healthy development of children in need of protection.

Keywords: Foster Family, Child in Need of Protection, Regulation on Foster Family, Institution Care, Child.

Hukuki Bir Yaklaşımla Türkiye’de Koruyucu Aile Hizmeti

Öz

Tarihin ilk yıllarından bu yana, korunmaya muhtaç çocuklar için bakım hizmetlerinin sağlanması sosyal politikanın en önemli konularından biridir. Korunmaya muhtaç çocukların bakımı ve korunması öncelikle öz ailesinin mesuliyetindedir. Ancak öz ailesinin çocuğa karşı bu görevi yerine getirememesi durumunda, bu görev sosyal hukuk devleti olmanın bir gereği olarak devlete aittir. Devlet bu görevi kurum bakım temelli yöntemlerle gerçekleştirir. Kurum bakımı altındaki çocukların aile ortamını aramayacak şekilde büyümelerini sağlayan alternatif bakım hizmetlerinden biri koruyucu ailedir. Teorik çerçevede ele alınan bu çalışmanın amacı, ülkemizde uygulanan "koruyucu aile hizmetini" yasal çerçevede ele almaktır. Koruyucu aile hizmetinde, kurumsal bakım kapsamındaki çocuklar, öz-ailesinin koşulları iyileşene kadar başka bir aileye verilir. Bu nedenle koruyucu aile hizmeti, korunmaya muhtaç çocukların sağlıklı gelişimi için son derece önemli bir uygulamadır.

Anahtar Kelimeler: Koruyucu Aile, Korunmaya İhtiyacı Olan Çocuk, Koruyucu Aile Yönetmeliği, Kurum Bakımı, Çocuk.

1. Giriş

Sosyal politika, toplumun korunmaya ihtiyacı olan kesimlerin, toplumsal yaşamla bütünleşmesini sağlayan en etkili politikalardan birisini meydana getirir. Bilindiği gibi korunmaya ihtiyacı olan kesimlerin başında da çocuklar gelir. Esasen çocukların refahı açısından öncelikle çocuğun öz ailesi yanında büyüüp gelişmesi istenirken, hiçbir çocuğun korunma altına alınması istenilen bir durum değildir. Ancak öz ailenin maddi ve manevi nedenlerle gereksinimlerini karşılayamadığı çocuklar özünde korunmaya ihtiyaç duyan çocuklar olup; söz konusu bu çocukların korunması yasal çerçevede ve sosyal devlet olmanın gereği olarak devlet tarafından sağlanır.

Devlet korunması altına alınan çocuklara verilen hizmetlerin kalitesi, her devletin sosyo-ekonomik gelişmişliğine göre ülkeden ülkeye değişiklik gösterebilir. Öte yandan son yıllarda yaşanan sosyal, kültürel ve ekonomik değişim-gelişim sürecine bağlı olarak olumsuzlukları görülen hizmet modellerinin yerlerine, çocuk refahını artıracak yeni hizmet modelleri geliştirilmiştir. Bu bağlamda dünyada olduğu gibi ülkemizde de kurum bakım temelli hizmet modellerine alternatif olabilecek aile bakım temelli hizmet modelleri geliştirilmiştir.

Nitekim kurum bakım temelli hizmet modellerinde çocukların genellikle temel fizyolojik gereksinimlerine ağırlık verilir. Bu bakım modelinde çocuğun maddi ihtiyaçları karşılanırken, duygusal ihtiyaçlarının giderilmesi bir aile ortamına göre eksik kalabilir. Oysaki korunma ihtiyacı içindeki çocukların sağlıklı gelişebilmeleri için maddi ihtiyaçlarının giderilmesinin yanında öncelikle kendilerini sevecek, koruyacak, destekleyecek, güven verecek maddi-manevi ihtiyaçlarını giderecek sıcak bir aile ortamına da ihtiyaçları vardır. Ancak bu şekilde çocuk kendine güvenen, toplumla bütünleşen sağlıklı ve bağımsız birer birey haline gelebilir. Bu nedenle hem çocuklara ihtiyaç duydukları aile ortamını sağlayacak hem de onların yaşam kalitelerini arttıracak önemli bir hizmetin adıdır “koruyucu aile hizmeti”.

Söz konusu önemi nedeniyle bu çalışmada, ülkemizde çocuk koruma sistemi içerisinde önemli bir yere sahip olan koruyucu aile hizmeti “Koruyucu Aile Yönetmeliği” çerçevesinde incelenecektir. Bu bağlamda öncelikle “koruyucu aile kavramı ve modelleri” hakkında genel bir bilgi verildikten sonra, koruyucu ailenin “kısa tarihçesine” değinilecektir. Ardından “koruyucu ailenin tespiti ve değerlendirme süreci”, “inceleme ve onay”, “koruyucu aile hizmetinden yararlanacak çocuğun tespiti ve yerleştirilmesi”, “koruyucu ailenin görev ve yükümlülükleri”, “koruyucu aile statüsünün sonlandırılması” yasal bir çerçevede sırasıyla ele alınacaktır. Son olarak “koruyucu aile hizmetinin avantajları ve dezavantajları” genel olarak değerlendirilecektir.

2. Koruyucu Aile Kavramı ve Modelleri

Her çocuk için en sağlıklı ortamın kendi öz ailesinin yanı olduğu konusunda şüphe yoktur. Fakat çeşitli sosyo-ekonomik, fiziksel ve ruhsal sebeplerle aile bütünlüğünü koruyamayan ebeveynler çocuklarının ihtiyaçlarını karşılayamaz, onlara sağlıklı bir aile ortamı sağlayamaz hale gelebilirler. Bu problemlerin haricinde kimi çocuklarda öz ailelerince gerekli ilgiyi göremeyebilir, istismara uğrayabilir; bu durumdaki bir çocuğun bedensel ve ruhsal olarak sağlıklı gelişimi için öz ailesinden uzaklaştırılması gerekebilir (KOREV, 2020).

2828 sayılı Sosyal Hizmetler Kanunu'nun 3. maddesine göre *korunmaya ihtiyacı olan çocuklar öncelikle fiziksel, ruhsal ve ahlaki olarak gelişimleri veya şahsi güvenlikleri tehlikede olan çocuklardır. Bunun yanı sıra, ana ve/veya babasız, ana ve/veya babası belli olmayan, ana ve/veya babası tarafından terkedilen, ana veya babası tarafından gerekli ilgilinin gösterilmemesi sonucu; fuhuş, dilencilik, alkol veya uyuşturucu kullanma gibi her türlü sosyal tehlikelere ve kötü alışkanlıklara karşı korumasız bırakılan ve başıboşluğa sürüklenen çocuklar da korunmaya ihtiyacı olan çocuklardır* (RG. 24.5.1983, Sayı:2828).

Çocuk hangi nedenlerle ailesinden uzaklaştırılmış/alınmış olursa olsun, kurum bakımı altına alınmış olan çocuklara verilebilecek en iyi hizmet, çocuğun öz ailesinin yanında bakımının sağlanabilmesi için gerekli koşullar sağlanana dek başka bir ailenin yanında bakımının sağlanmasıdır (KOREV, 2020). Çocuğun bu aşamada ihtiyacını karşılayacak en iyi alternatif hizmetlerden biride koruyucu aile hizmetidir.

Ev tipi bakımı, kurum bakımı gibi bakım modellerine göre oldukça farklı bir uygulama alanı olan koruyucu aile hizmeti, daha öncede belirtildiği üzere çocuğun gereksinimlerinin öz ailesi tarafından karşılanamadığında, çocuğun öz ailesinin görevini yerine getirecek başka bir ailenin bulunmasını öngören bir uygulamadır. Öz ailesi tarafından bakılmayan çocuğun evlat olarak verilmesi mümkün değilse veya uygun görülüyorsa bu durumda çocuk, bir aile yanına geçici veya devamlı surette yerleştirilerek bakımı sağlanabilir (Özbesler, 2009, s.87).

Toplumda koruyucu aile hizmeti genellikle *gönüllü aile ve evlat edinme* hizmetleriyle karıştırılır. Oysaki gönüllü ailelik, kuruluştaki bakım ve korunma altındaki çocukların yaşantılarına yardımcı olmaya yönelik bir uygulamadır. Öyle ki gönüllü aileler, tatil günleri ve hafta sonu günleri gibi günlerde kuruluş müdürlüğünce münasip görülen çocukları evlerinde misafir ederler. Diğer taraftan evlat edinme hizmeti ise öz aileleriyle yaşama imkânı olmayan çocuklara uzun vadeli ve istikrarlı bakım hizmeti sağlamaya yönelik bir hizmettir. Bu durumda evlat edinme hizmetinin de ve koruyucu aile hizmetinin de amacı çocuğun aile ortamı içinde büyümesi olduğundan, bu nedenle her iki hizmet biçiminde de ailelerin seçim ölçütleri özünde benzerlik gösterir. Fakat her

iki hizmet biçiminden faydalandırılacak çocukların hukuki durumları aynı değildir. Evlat edinme hizmetinde *aile, evlat edinme yoluyla hukuksal bir süreci tamamlayarak çocuğun velayetini alırken*; koruyucu aile hizmetinde ise *aile, çocuğun bakım, yetişme ve eğitim sorumluluğunu devletle paylaşır ve çocuğun velayeti öz ailesinde kalır* (AÇSHB, 2020a).

Bir başka açıdan koruyucu aile, *çocuğun günlük yaşamında ebeveyn rolünü üstlenir, kurum adına genel bakımından sorumlu olur; fakat ana-baba hakkına ve sorumluluğuna sahip olmadığı gibi öz ailesinin yerini de almaz*. Koruyucu aile sadece belli bir süre çocuktan sorumlu olur ancak çocuğun geleceği hakkında planlar yapamaz. Çocuk üstündeki denetimini çocuğun öz ailesi ve kurum ile paylaşmak durumundadır. Nitekim çocuğun mesuliyetini alan koruyucu aile aynı zamanda kuruma karşı da mesuliyetlidir; bu nedenle çocuğun yetiştirilmesi konusunda kurumu da bilgilendirmelidir. Kurum da, koruyucu aileye gerekli yerlerde belli bir sınırlar getirebilir, çocuğa olan davranışlarıyla ilgili olarak onlara kurallar koyabilir. Söz konusu bu sınırlar ve kurallar, çocuk ve koruyucu ailenin beraber geçirecekleri dönemi daha sağlıklı ve daha kaliteli yaşamalarını temin etmek içindir (AÇSHB, 2020b).

Ülkemizde koruyucu aile hizmeti 14.12.2012 tarih ve 28497 sayılı Koruyucu Aile Yönetmeliği ne göre *akraba veya yakın çevre koruyucu aile modeli, geçici koruyucu aile modeli, süreli koruyucu aile modeli, uzmanlaşmış koruyucu aile modeli* olmak üzere dört farklı model olarak yürütülmektedir. Koruyucu Aile Yönetmeliğinin 4. maddesine göre bu modelleri şu şekilde açıklamak mümkündür.

- **Akraba veya Yakın Çevre Koruyucu Aile Modeli:** Bu model *veli veya vasi dışında kalan kan bağı bulunan akrabalar veya çocuğun iletişim içinde olduğu ya da tanıdığı bakıcı, komşu gibi yakın çevresinde olan, tercih etmeleri halinde en az temel ana-baba eğitimleri kapsamında eğitim almış kişi ve ailelerin sağladığı bakım modelini ifade eden bir modeldir* (RG, 14.12.2012, Sayı: 28497). Koruyucu Aile Yönetmeliğinin 8. maddesine göre bu modelde öncelikle, *akrabalara veya belli bir süredir devam eden ana-baba-çocuk ilişkisinin kurulduğu yakın çevre ailelerinden uygun olanlara koruyucu aile olmaları için teklifte bulunulur. Söz konusu bu kişilerin koruyucu aile olmak istemesi halinde yapılacak sosyal inceleme sonucuna göre Komisyon tarafından uygun görülmesi halinde yaş ve eğitim şartı aranmadan çocuk bu ailelerin yanına yerleştirilir* (RG, 14.12.2012, Sayı: 28497).
- **Geçici Koruyucu Aile Modeli:** Bu model, *acil koruma gereken veya hakkında hizmet planı oluşturulmamış ve kuruluş bakımına yerleştirilmemiş ya da kendisi için planlanan hizmet modelinden bazı sebeplerle henüz faydalandırılmamış çocuklar için temel ana-baba eğitimleri, koruyucu aile birinci ve ikinci kademe eğitimini almış*

profesyonel kişi ve ailelerin sağladığı birkaç gün ile en fazla bir ay arasında değişen bakımı ifade eden bir modeldir (RG, 14.12.2012, Sayı: 28497).

- **Sürekli Koruyucu Aile Modeli:** Bu model öz ailesi yanına kısa zamanda döndürülme olanağı olmayan veya kalıcı olarak aile yanına yerleştirilemeyen çocuklara, tercihen temel ana-baba eğitimleri ve koruyucu aile birinci kademe eğitimini almış kişi ve ailelerin sağladığı bakım modelini ifade eden bir modeldir (RG, 14.12.2012, Sayı: 28497).
- **Uzmanlaşmış Koruyucu Aile Modeli:** Bu model ise özel zorlukları ve ihtiyaçları olan çocuklara yardımcı olabilecek lisans eğitimini almış olan veya eşlerden biri en az ilköğretim düzeyinde olmak üzere temel ana-baba eğitimleri, koruyucu aile birinci ve ikinci kademe eğitimlerini almış kişi ve ailelerin sağladığı bakımları ifade eden bir modeldir (RG, 14.12.2012, Sayı: 28497).

Hangi model uygulanırsa uygulansın koruyucu aile hizmetinin hedefi, hakiki manada çocuğun gelişmesini güçlendirmek; başta kendisiyle barışık, toplumla da uyumlu bir birey olmasını sağlayabilmektir. Bu açıdan öz aile, koruyucu aile ve çocuk ilişkisinin dikkatli bir biçimde kurulması gerekir (AÇSHB, 2020b).

Gerekli özen gösterilerek kurulan bir koruyucu aile modelinde, çocuğun şefkatli ve güvenli bir aile ortamında gelişimi sağlanır. Çocuğun küçük yaşlarda karşılaştığı ayrılığın olumsuz etkilerinden kurtulmasına ve olumsuz yaşam deneyimlerinden kaynaklı duygusal problemlerinin iyileştirilmesine yardımcı olunur. Çocuk için karmaşık ve problemlili olan bu süreçte gerekli özen gösterilerek çocuğun bu süreci daha fazla zarar görmeden geçirmesi ve normal hayatına devam etmesi sağlanır. Çocuğun geleceği için kalıcı bir plan yapılarak, hayata geçirilmesine yardımcı olur (Soylu vd., 2020, s.7). Nitekim korunmaya ihtiyacı olan çocuklar, koruyucu aile içinde yeterli sevgi alabildikleri, ihtiyaçları da düzenli olarak giderilebildikleri ölçüde sağlıklı bireyler olarak topluma kazandırabilir (Soncu ve Kurt, 2018, s.728).

3. Kısa Tarihçesi

Ülkemizde koruyucu aileyle ilgili ilk yasal düzenlemeye 1926 tarihli *Türk Medeni Kanunu*'nda yer verilmiştir. Öyle ki, Kanun'un 273. maddesine göre *çocuğun, bedeni veya fikri tekâmülü tehlikede bulunur ya da çocuk manen metruk bir halde kalırsa hâkim, çocuğu ana ve babadan alarak bir aile nezdine veya bir müesseseye yerleştirebilir* ifadesi ile konuyla ilgili ilk düzenleme gerçekleştirilmiştir (RG, 17.2.1926, Sayı: 339).

Bir diğer yasal düzenleme de 1930 yılında kabul edilen *Umumi Hıfzıssıhha Kanunu*'nun 159. maddesinde yapılmış; madde de çocukların koruyucu ailelere

verilebilmesini belediyelerden alınacak izne bağlamıştır. İlgili madde de *nezdine yedi yaşından aşağı çocukları para mukabilinde bakmak üzere alan eşhasın evvela mahalli belediyesinden müsaadei mahsusa alması zorunludur. Belediye heyeti sıhhiyesince bu gibi eşhasın ikametgâhı ve sair şartları muvafık görüldüğü tasdik edilmeden bu müsaade ita edilmez* ifadeleri yer almaktadır (RG, 24.4.1930, Sayı: 1489). Görüldüğü üzere söz konusu madde, korunma ihtiyacı olan çocukların, koruyucu aileler yanına ne şartlar altında verilebileceğini düzenleyen bir maddedir.

Nitekim bu alandaki çalışmalar 1949 yılında da devam etmiş ve 5387 sayılı *Korunmaya Muhtaç Çocuklar Hakkındaki Kanun* yürürlüğe konulmuştur. Ancak 5387 sayılı Kanun son derece dikkatli hazırlanmasına rağmen mesele, kanundan uygulama konulduğunda, kanunda dikkate alınmayan taraflar kendisini göstermeye başlamıştır. Bu nedenle 1957 yılında 6972 sayılı Kanun çıkarılmış ve 5387 sayılı Kanun da yürürlükten kaldırılmıştır (Zevkliler, 1957, s.175).

1950'li yılların ortalarından 1960'lı yılların sonlarına değin özellikle Sosyal Hizmetler Akademisi, Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı Sosyal Hizmetler Genel Müdürlüğü'nde sosyal hizmetler alanında birçok yabancı uzman görevlendirilmiştir. Bunlardan biri de Amerikalı uzman Bertrand Russell'dir. 1960 yılında Russell, müşavir olarak görevlendirildiği Sosyal Hizmetler Genel Müdürlüğü'nde koruyucu aileyi gündeme getirmiştir. Bilhassa 0-6 yaş arası çocukların özel ilgi-alakaya ihtiyaç duyduğu; kurum bakımının ise bu çocuklar üzerinde olumsuz tesir ettiği ileri sürülerek, alternatif bir model olarak koruyucu aile modeli teklif edilmiştir. Böylece somut olarak koruyucu aile düşüncesinin tartışılması ve uygulanmaya konulması bu tartışmaların akabinde olmuştur. Türkiye'de bu amaçla ilk koruyucu aile başvurusu 31.3.1961 tarihinde de kabul edilmiş ve Haziran ayında da ilk çocuk koruyucu aile yanına yerleştirilmiştir (Karatay, 2017, s.410).

1983 tarih ve 2828 sayılı Sosyal Hizmetler Kanunu, *koruyucu aileyi, korunmaya ihtiyacı olan çocuklara yönelik bir hizmet modeli* olarak ifade etmiştir. Ancak 633 Sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu'nun 31.12.2011 tarihinden itibaren kapatılmasına ve *Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı'nın* kurulmasıyla koruyucu aile bakım hizmetlerinin söz konusu bakanlığa bağlı *Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü* tarafından yürütülmesine karar verilmiştir (Yıldırım ve Hız, 2018, s.106-107).

Öte yandan 08.06.2011 tarihli Resmi Gazetede yayımlanan 633 sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile kurulan Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı yerine 10.07.2018 tarihli ve 1 sayılı Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi ile *Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı* kurulmuştur (Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğü, 2020). Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü adı geçen Bakanlığa bağlı olarak hizmet vermeye devam etmektedir.

Koruyucu aile hizmetine ilişkin ilk defa 14 Ekim 1993 tarihli ve 21728 sayılı Koruyucu Aile Yönetmeliği çıkarılmıştır. Yönetmelikte koruyucu aile Yönetmelikte belirlenen esas ve usullere göre İl Müdürlükleri denetiminde kısa ya da uzun süreli, bedelli ya da bedelsiz olarak çocuk bakımını üstlenen, çocuğun aile ortamında yaşamını sağlayan, öz annesinin ve babasının yerini tutabilecek aileler ya da kişiler olarak ifade edilmiştir (RG, 14.10.1993, Sayı: 21728). Söz konusu yönetmelik 1993 yılında yeniden düzenlenmiştir (Görgülü, 2014, s.48).

Günümüzde halen yürürlükte olan 14.12.2012 tarih ve 28497 sayılı Koruyucu Aile Yönetmeliği ise koruyucu aile hizmetlerine modern bir görünümüm getirmiştir. Söz konusu Yönetmeliğin 4. maddesine göre *koruyucu aile korunmayı gerektiren duruma göre belirlenen sürede, il veya ilçe müdürlükleri denetiminde, ödeme karşılığı veya karşılıksız olarak çocuğun bakımını ve yetiştirilmesini üstlenen, aile ortamında yaşamını sağlayan, tercihen koruyucu aile birinci kademe eğitim, koruyucu aile ikinci kademe eğitimi, temel aile eğitimi gibi eğitimlerden en az birini almış ve akraba veya yakın çevre koruyucu aile modeli, geçici koruyucu aile modeli, süreli koruyucu aile modeli, uzmanlaşmış koruyucu aile modeli gibi modeller kapsamındaki aileler veya kişiler olarak tanımlanır* (RG, 14.12.2012, Sayı: 28497).

14.12.2012 tarih ve 28497 sayılı Koruyucu Aile Yönetmeliği ile getirilen yeniliklerden ilki, koruyucu aile olmayı arzu eden aile veya kişilere *koruyucu aile eğitimi* almış olmak şartının getirilmesidir. Bir diğer ise Yönetmeliğin 24. maddesine göre *koruyucu ailelerden, eşine veya bir yakınına bağlı olmaksızın kendine ait sosyal güvencesi olmayan eşlerden birinin bir asgari ücret tutarı üzerinden Sosyal Güvenlik Kurumu kapsamında isteğe bağlı sigortasını yaptırmaması ve ödeme belgesinin ibrazı halinde, primleri aylık ödemelere ilave edilerek Bakanlıkça gönderilen ödenekten karşılanmasıdır* (RG, 14.12.2012, Sayı: 28497). Diğer bir ifadeyle Yönetmelik'te, koruyucu ailelerin isteğe bağlı sigortalılık primlerinin, devlet tarafından ödenmesine yönelik karar alınmıştır.

24 Ocak 2015 tarihinde 14.12.2012 tarih ve 28497 sayılı Koruyucu Aile Yönetmeliği'nde değişikliğe gidilmiştir. Söz konusu değişikliklerden biri de Yönetmeliğin 16. maddesine göre *koruyucu ailenin ve yanına yerleştirilen çocuğun düzenli olarak izlenmesi* olmuştur. Diğer bir değişiklikte izleme sürecinin sonunda (Yönetmeliğin 4. maddesine göre) ise *koruyucu aile yanındaki çocuğun hizmetten yararlanma düzeyinin belirlenmesi, hizmet sürecinde çocuğu etkileyecek her türlü durumun tespit edilerek çocuk yararına değerlendirme yapılabilmesi ve ihtiyaç duyulan mesleki çalışma veya işlemlerin belirlenerek takip edilmesine yönelik asıl konuların yer aldığı, içeriği ise Genel Müdürlükçe belirlenen, izleme sürecinde yapılan çalışmalara ilişkin rapor hazırlanmasıdır* (RG, 14.12.2012, Sayı: 28497).

Tablo 1: Ülkemizde Üç Büyük Şehirdeki Koruyucu Aile Yanındaki Çocuk Sayısı ve Mevcut Koruyucu Aile Sayısı

İl Adı	Koruyucu Aile Yanındaki Çocuk Sayısı	Mevcut Koruyucu Aile Sayısı
İstanbul	705	642
Ankara	439	384
İzmir	412	368

Kaynak: Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı (AÇSHB) (2020c). İllere Göre Koruyucu Aile İstatistikleri. Erişim Adresi: <https://koruyucuaille.ailevecalisma.gov.tr/illere-gore-koruyucu-aile-istatistikleri>

Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı'nın resmi verilerine göre ülkemizde *koruyucu aile yanındaki çocuk sayısı 7353, mevcut koruyucu aile sayısı ise 6051*'dir. Ülkemizde üç büyük il açısından koruyucu aile yanındaki çocuk sayısına baktığımızda İstanbul'da 705, Ankara'da 439 ve İzmir de ise 412'dir. Öte yandan mevcut koruyucu aile sayısı İstanbul'da 642, Ankara'da 384 ve İzmir de ise 368 olarak tespit edilmiştir (AÇSHB, 2020c).

4. Koruyucu Ailenin Tespiti ve Değerlendirme Süreci

Ülkemizde, koruyucu aile olabilmek için kişi ya da ailelerin sahip olması gereken bazı ölçütler vardır. Bu ölçütler ise 28497 sayılı Koruyucu Aile Yönetmeliği'nin 8. maddesinde ayrıntılı olarak belirtilmiştir. Bu bağlamda Yönetmeliğin 8. maddesine göre koruyucu aile olabilmek için öncelikle koruyucu ailenin, *Türk vatandaşı olması ve Türkiye'de sürekli ikamet etmesi, 25-65 yaş aralığında bulunması, en az ilköğretim düzeyinde eğitim almış olması, düzenli bir gelire sahip olması* gerekir. Ancak Yönetmeliğin 8. maddesine göre *uzmanlaşmış koruyucu aileler ile geçici koruyucu aileler için (yukarıda belirtilen şartlardan) Türk vatandaşı olma ve Türkiye'de sürekli ikamet etme, 25-65 yaş aralığında bulunma ve düzenli gelire sahip olma şartlarının haricinde ek bazı şartlar daha aranır*. Öyle ki, korunmaya ihtiyacı olan çocuklara yardımcı olabilecek aileler *Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı'nca belirlenen lisans eğitimini almış ya da eşlerden biri en az ilköğretim düzeyinde olmak üzere temel ana-baba eğitimlerini, koruyucu aile birinci ve ikinci kademe eğitimlerini almış olması* gerekmektedir (RG, 14.12.2012, Sayı: 28497).

Koruyucu aile olmayı arzu eden ailelerin (ya da kişilerin), evlilik ilişkilerinin sağlıklı olması, aile bireylerinin duygusal bakımdan tutarlı olması, aile yaşamında mesuliyet sahibi olması, gerek aile içinde gerekse çevre ile önemli huzursuzluklarının bulunmaması, çalışıyor olması, çocuğun öz anne-babası ve kurum ile olan ilişkilerini kabullenmeleri gerekmektedir (Yazıcı, 2014, s.255).

Ayrıca Yönetmeliğin 8. maddesine göre “*akraba veya yakın çevre koruyucu aile modeli hariç olmak üzere çocuk ile koruyucu aile olacak eşlerden yaşı küçük olan arasındaki yaş farkı 18 yaştan da az olamaması*” gerekmektedir. Ancak daha öncede ifade edildiği gibi öncelikle akrabalara veya belli bir süredir devam eden ana-baba-çocuk ilişkisinin kurulduğu yakın çevre ailelerden uygun olanlara koruyucu aile olmaları için teklif götürülür. Bu kişilerin koruyucu aile olmayı istemeleri halinde, yapılacak sosyal inceleme sonucuna göre Komisyon tarafından uygun görülmesi halinde yaş ve eğitim şartı aranmaz (RG, 14.12.2012, Sayı: 28497).

Esasen koruyucu aile hizmetinde yaş şartı aranmasının nedeni ailelerin, çocuğa yeterli bakım ve ilgiyi gösterebilecek yaşta olup olmadıklarını belirlemek açısından önem taşımaktadır. Belirlenen yaş aralığı, bireylerin aktif olarak hayata katılım ve olgunlaşma gösterilen döneme işaret eder (Şahin Kaya, 2019, s.24). Nitekim Yönetmeliğin 8. maddesinde “*söz konusu dönemlerde koruyucu aile adaylarının yaşı değerlendirilirken, çocuğun yaş dönemine uygun davranış gösterebilme becerisi ve çocuk ile aralarında birebir ebeveyn-çocuk ilişkisi sağlanması esasları dikkate alınır*” ifadeleri yer almaktadır. Böylece aranan şartları taşıyan başvuru sahipleri evli iseler eşleriyle birlikte, koruyucu aile olmak üzere yerleşim yerlerindeki Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı İl Müdürlükleri’ne başvuruda bulunabilirler (RG, 14.12.2012, Sayı: 28497).

Yönetmeliğin 8. maddesine göre “*koruyucu aile olmak üzere il müdürlüklerine başvuran kişilere hizmetin esasları ve işleyişi ile yerleştirilecek çocukların özellikleri hakkında bilgi verilmek suretiyle ilk görüşme yapılır ve uygun görülen kişi veya eşlerle ilk görüşme formu doldurulur, yazılı başvuru alınır*”. Koruyucu aile adaylarının öncelikle hazırlaması gereken bazı belgeler de vardır. Bu bağlamda söz konusu belgeler; T.C. kimlik numarası beyanı, bir adet vesikalık fotoğraf, öğrenim durumunu gösterir belgenin onaylı örneği ile iş, gelir ve sosyal güvenlik durumunu gösteren belgenin onaylı örneği ile varsa koruyucu aile birinci kademe, koruyucu aile ikinci kademe veya temel aile eğitimi belgesi veya belgelerinin onaylı örneğidir. Ayrıca koruyucu aile olacak kişiler ve varsa birlikte yaşadığı kişilerden, çocuğun yüksek yararından hareketle; kasten işlenen bir suçtan dolayı bir yıl veya daha fazla süreyle hapis cezasına ya da affa uğramış olsa bile millete ve devlete, topluma ve kişilere karşı suçlar ile uluslararası suçlardan ve çocuklara yönelik işlenen istismar suçlarından mahkûm olmadığına dair adli sicil belgesi alması gerekir (RG, 14.12.2012, Sayı: 28497).

Öte yandan koruyucu aile olacak kişiler ve varsa birlikte yaşadığı kişilerin, çocuğun bakımını, psiko-sosyal gelişimini ve eğitimini etkileyecek ya da çocuğa zarar verecek seviyede fiziksel engeli, psikolojik rahatsızlığı ve bulaşıcı hastalığının olmadığını gösteren, devlet veya üniversite hastanelerinin ilgili bölümlerinden alınan doktor raporu, gerekli görülmesi durumunda kişinin sağlığına, devam eden hastalığına veya bağımlılığına ilişkin ayrıntılı raporu içeren belge ve bilgilerin en

geç 1 ay içinde tamamlaması gerekir. Kişilerin evli olması durumunda her iki eşinde aynı belgeleri sunması gerekmektedir (RG, 14.12.2012, Sayı: 28497).

Koruyucu aile olma başvuru sürecinde sosyal çalışmacı, koruyucu aile adayının değerlendirilmesinde ihtiyaç duyulması halinde, aileden diğer belgeleri de isteyebilir. Başvuruların çok olması halinde, aday aileler sıraya konulabilir (Tezel, Demirel ve Şahin Kaya, 2018, s.20). Esasen bu süreçte, koruyucu aile biriminde görevli sosyal çalışmacı tarafından istenilen tüm belgeler, aileyi tanımaya yöneliktir. Aileye, her bakımdan sağlıklı, güvenilir, çocuğa sunacağı hizmetin farkındalığına sahip ailelerin belirlenebilmesi amacıyla dikkatli bir başvuru sürecinden geçirildikleri mesajı verilir. Bu nedenle koruyucu aile olmaya aday ailelerin seçimi zahmetli ve uzun bir süreci kapsamaktadır (Şahin Kaya, 2019, s.24).

Gerçekleştirilen görüşmelerde ailenin yapısı, aile bireylerinin birbiriyle olan ilişkileri, ailenin korunmaya ihtiyacı olan çocuk/çocukların bakım ve gözetimini sağlayacak güç ve anlayışa sahip olması, ailenin çocuğu kabullenebilmesi, aile bireylerinin ve yakın çevrenin aday ailenin koruyucu aile hizmetini yerine getirmesine yönelik görüşleri gibi konular başvuru sürecinde üzerinde en fazla durulması gerekli konulardır. Bu süreçteki diğer önemli konulardan bir diğeri de koruyucu aile adayının başvurusundaki asıl amaçlarının tespit edilmesidir. Nitekim bu amaç aileden aileye farklılık gösterebildiğinden; sorumlu sosyal çalışmacının ve koruyucu aile adayının unutmaması gereken aile için çocuk değil, çocuk için uygun ailenin seçilmesidir (Tezel, Demirel ve Şahin Kaya, 2018, s.20-21).

5. İnceleme ve Onay

Koruyucu aile adaylarının gerekli koşulları taşıyıp taşımadığı birçok açıdan incelenerek, değerlendirilmesi gereken önemli bir konudur (Baysal, 2017, s.61). Bu nedenle koruyucu aile hizmetlerinde *Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı İl Müdürlükleri*'ne başvuru yapan ailenin öncelikle değerlendirilmesi, ardından çocuğun aile yanına yerleştirilmesi ve izlenmesi bu konuda profesyonel meslek elemanlarınca ele alınması gereken bir konudur (Özbesler, 2009, s.87).

Söz konusu bu değerlendirme sürecinde sosyal çalışmacılar tarafından Yönetmeliğin 9. maddesine göre “başvurusu kabul edilenler hakkında kişilik özellikleri, evlilik ve sosyal ilişkileri, yaşantısının toplum tarafından genel kabul görmüş kural ve değerlere uygun olup olmadığı, tek başına yaşayıp yaşamadığı (yaşamıyorsa diğer aile üyelerinin bu konudaki yaklaşımı), çocuk yetiştirebilmek için gerekli yeterliliğe ve yaşa sahip olup olmadığı, iş ve ekonomik koşulları gibi çocuk ile koruyucu aile ilişkileri açısından önem taşıyan temel mesleki değerlendirme konuları dikkate alınarak” bir sosyal inceleme gerçekleştirilir. Sosyal inceleme sonucunda, koruyucu ailenin, koruyucu aile hizmet modellerinden

hangisine uygun olduğu tespit edilir ve hazırlanan dosya Komisyona sunulur (RG, 14.12.2012, Sayı: 28497).

Komisyon ise Yönetmeliğin 11. maddesine göre *mahalli mülki amirin onayıyla illerde il müdürü ya da görevlendirilen il müdür yardımcısı başkanlığında, biri vakadan sorumlu olmak üzere en az 4 sosyal çalışma görevlisinden, sayının yetersiz olması durumunda ise 2 sosyal çalışma görevlisinden oluşur*. Komisyona, koruyucu aile hizmetine ilişkin olarak sosyal çalışma görevlisi ya da çocukla ilgili diğer uzmanlarca kendi uzmanlık alanlarıyla ilgili konularda hazırlanan raporlar da sunulur. Komisyon ihtiyaç duyduğu kişileri dinleyebilir; vaka süreci ve çocuğun üstün yararı doğrultusunda karar verilir. Alınan kararlar oy çokluğu ile alınır. Ancak gerekli görülmesi durumunda yeniden inceleme yapılmasına da karar verilebilir (RG, 14.12.2012, Sayı: 28497).

Sonuç itibarıyla inceleme ve onay süreci; başvuru sürecinden sonra koruyucu aile adaylarının sosyal çalışma görevlilerince mesleki olarak “incelenmesi”, “değerlendirilmesi” ve koruyucu aile komisyonu tarafından ailenin koruyucu aile olabilme durumuna ilişkin “nihai kararın” verilmesi şeklinde gerçekleşir (Tezel, Demirel ve Şahin Kaya, 2018, s.21).

6. Koruyucu Aile Hizmetinden Yararlanacak Çocuğun Tespiti ve Yerleştirilmesi

Koruyucu aile yanına yerleştirilebilen çocuklar öz ailesi bulunan, öz ailesince bir süre için bakılmayan, bazı nedenlerle evlat edindirilme imkânını tamamen kaybetmiş olan, kız veya erkek, sağlıklı veya engelli, tek veya kardeş olup, koruyucu aile yanına yerleştirilmeye uygun olduğu meslek elemanları tarafından tespit edilen çocuklardır (AÇSHB, 2020d).

Bu hizmet kapsamında koruyucu aile yanına yerleştirilecek çocuklarla ilgili olarak Yönetmeliğin 6. maddesine göre “*öncelikli olarak haklarında acil korunma ya da bakım tedbiri alınması zorunlu görülen çocuklar koruyucu aile yanına yerleştirilir*” ifadesi yer alır (RG, 14.12.2012, Sayı: 28497). Kuruluş bakımındaki çocuklardan, koruyucu aile hizmet modeli için uygun görülen çocuklar hakkında her ay Kuruluş¹ sosyal servisleri tarafından, il müdürlüğü koruyucu aile birimine bilgi akışı sağlanır (Baysal, 2017, s.64).

Diğer bir ifadeyle, Yönetmeliğin 6. maddesine göre “*koruyucu aile hizmetinden yararlanacak çocuklardan, her ay koruyucu aile yanına yerleştirilebilecek olanların adı ve soyadı, doğum yeri, doğum tarihi, fotoğrafları, korunma ya da bakım tedbiri*

¹ Koruyucu Aile Yönetmeliğinin 4 maddesine göre Kuruluş, “Çocuk Evleri, Sevgi Evleri, Çocuk ve Gençlik Merkezleri, Çocuk Yuvaları, Yetiştirme Yurtları, Koruma Bakım ve Rehabilitasyon Merkezleri ile Bakım ve Sosyal Rehabilitasyon Merkezlerini” ifade eder. Bknz: Koruyucu Aile Yönetmeliği (14.12.2012). Resmî Gazete (Sayı: 28497). Erişim Adresi: <https://ailevecalisma.gov.tr/uploads/chgm/uploads/pages/yonetmelikler/koruyucu-aile-yonetmeligi.pdf>

veya acil korunma kararı nedenlerini kapsayan listeyle birlikte sağlık durumunu, psikososyal ve fiziksel gelişimlerini, çocuğun alışkanlıklarını, davranış kalıplarını ve özel gereksinimlerini içeren durum değerlendirme raporu, Kuruluşlar tarafından il müdürlüğüne” gönderilir. Ardından koruyucu aile adayının sosyal incelemesi tamamlandıktan sonra, sosyal çalışmacı tarafından hakkında durum değerlendirme raporları düzenlenmiş çocuklar arasından eşleştirme yapmak üzere ilgili kuruluşa ya da birime ziyaret yapılır. Çocuğun dosya bilgileri incelenir, çocuğun tanınması amacıyla ilgili personel ve çocukla gerekli görüşmeler yapılır. Aile ve çocuğun özellikleri görüşülerek yapılan eşleştirme önerisi, yazılı olarak Komisyona sunulur (RG, 14.12.2012, Sayı: 28497).

Koruyucu aile hizmetinden yararlanacak çocuğun yerleştirilme işleminde, koruyucu aile yanına yerleştirme kararının, çocuğun yüksek yararı ile uyumlu olması gerekir. Bu nedenle koruyucu aile adayının sahip olduğu özelliklerin, çocuğun gereksinimlerini ne ölçüde karşılayacağı göz önünde bulundurularak bir yerleştirmenin yapılması çocuğun yüksek yararının sağlanmasında en uygun yöntemdir. Bu durum, çocuğun aileyle uyumsuzluk yaşamamasını ve sürekli koruyucu aile değiştirmesini engeller (Soylu vd., 2020, s.18).

Nitekim koruyucu aile adaylarının sosyal çalışma görevlileri tarafından mesleki olarak incelenmesi ve değerlendirilmesinin ardından hazırlanan sosyal inceleme raporuna göre koruyucu aile komisyonu, çocuklar ile koruyucu aile olma özelliğini taşıyan aileleri eşleştirir (YAZICI, 2014, s.259). Buna nedenle öncelikle Yönetmeliğin 14. maddesine göre komisyon tarafından çocuk ile eşleştirilmesi uygun bulunan koruyucu ailenin tanıştırılmasından önce çocuğun konuyla ilgili düşüncesi öğrenilerek gerekli mesleki çalışmaların yapılması gerekir (RG, 14.12.2012, Sayı: 28497).

Çocuğun düşüncesinin olumlu olması durumunda yine Yönetmeliğin 14. maddesine göre koruyucu aile sözleşmesi imzalanıncaya kadar ailenin ve çocuğun birbirlerini tanımaları ve birbirlerine alışmaları için birlikte zaman geçirmeleri amacıyla uygun bir ortam oluşturulması planlanır. Öncelikle bu süreç saatlik, daha sonra günlük, haftalık ve iki haftalık gibi sürelerle, çocuk ile koruyucu ailenin uyumuna göre toplamda iki ayı aşmayacak şekilde çocuk, koruyucu aileye izinli olarak verilebilir. Uyum sürecin olumlu geçmesi, çocuğun ve ailenin de istemeleri halinde yerleştirme işlemi başlatılır. Sürecin sonunda da il müdürlükleri ile yanına çocuk yerleştirilen koruyucu aile arasında sözleşme imzalanır, mahalli mülki amir tarafından onaylanır (RG, 14.12.2012, Sayı: 28497) ve sözleşmenin onaylanmasından sonra ise çocuk aileye teslim edilir.

Esasen çocuğun yerleştirildiği ilk haftaların hem çocuk hem de kendileri için bir uyum süreci olacağını bilmesi gereken koruyucu aileler, söz konusu bu süreçte, sürekli ve tutarlı bir aile yapısı sergilemeleri çok önemlidir. Neticede koruyucu aile yanına yerleştirilen çocuklar, farklı yaşantılardan gelmekte ve koruyucu

ailenin yaşam tarzına ve beklentilere uyum sağlamaları hem zaman hem sabır istemektedir (Soylu vd., 2020, s.19).

Yönetmeliğin 14. maddesi koruyucu aile yanına yerleştirilecek çocukların sayısı ile ilgili olarak bir düzenleme getirmiştir. Öyle ki, çocukların bireysel gelişimlerinin sağlanacağı uygun şartların olması, çocuklar ve koruyucu aile arasında sağlıklı bir ilişkinin kurulması durumunda tercihen aynı anda olmamak koşulu ile bir koruyucu aile yanına, en fazla üç çocuk yerleştirilebilir. Ancak çocukların kardeş olması halindeyse yapılacak vaka değerlendirmesi neticesine göre çocuk sayısı sınırlandırılabilir; kardeşlerin aynı aile yanına yerleştirilememesi durumunda ise çocukların birbirleriyle görüştürebilecekleri aileler yanına yerleştirilmeleri esas alınır (RG, 14.12.2012, Sayı: 28497).

Yine Yönetmeliğin 14. maddesi koruyucu aile modellerine göre koruyucu aile yanına yerleştirilecek çocukların sayısı ile ilgili olarak bir düzenleme getirmiştir. Bu bağlamda geçici koruyucu aile yanına 0-3 yaş grubu için en fazla iki çocuk aynı anda yerleştirilebilirken; aralarında en fazla üç yaş fark olmak üzere 4 yaş ve üzeri çocuklardan en fazla üç çocuk aynı anda yerleştirilebilir. Ancak kardeş çocuklar için bu ölçütler dikkate alınmaz. Öte yandan yine geçici koruyucu aile yanına suça karışan çocuklardan aynı anda en fazla iki çocuk yerleştirilebilirken; aynı geçici koruyucu aile yanına suça karışan çocuklar ile suç mağduru çocukların yerleştirilmesi uygun değildir. Bunun yanı sıra aynı geçici koruyucu aile yanına özel zorlukları ve ihtiyaçları olan çocuklarla diğer çocukların bulunması da uygun değildir. Diğer bir koruyucu aile modeli olan uzmanlaşmış koruyucu aile yanına çocuğun tek olarak yerleştirilmesi esastır. Lakin çocuğun yararına uygun şartların oluşması durumunda ise en fazla iki çocuk yerleştirilebilir (RG, 14.12.2012, Sayı: 28497).

7. Koruyucu Ailenin Görev ve Yükümlülükleri

Yanına çocuk veya çocukların yerleştirilmesiyle koruyucu aile sıfatını kazanan ailelerin aynı zamanda bazı görev ve yükümlülükleri de bulunmaktadır. Yönetmeliğin 15. maddesinde koruyucu ailelerin görev ve yükümlülüklerini sıralanmıştır. Koruyucu aile öncelikle “yanına yerleştirilen çocuğun her açıdan sağlıklı gelişimini sağlamak amacıyla gerekli koşulları sağlamalı ve uygulamalı, izlemine yaptırmalı, eğer tedavi planı varsa konuyla ilgili yükümlülüklerini yerine getirmeli, eğer tedavi uygulanmasında ise koruyucu aile birimiyle işbirliği içerisinde olmalıdır”. Koruyucu aile “çocuğun karşılanabilir ihtiyaç, istek ve beklentileri ile onu ilgilendiren kararlarda düşüncesini almalı; çocuğun yetenekleri ve becerileri söz konusu olduğunda mevcut ölçüde çocuğun eğitim ve öğretimi veya meslek sahibi edindirilmesi için gerekli çabayı göstermeli, çocuğu koruma, eğitme ve yetiştirme dışında hiçbir surette çalıştırmamalıdır”. Öte yandan koruyucu ailenin kendisi de “koruyucu aile konusunda il müdürlükleri tarafından yapılacak eğitim ve çalışmalara katılmalıdır” (RG, 14.12.2012, Sayı: 28497).

Koruyucu ailenin, sosyal çalışma görevlisiyle çocukla ilgili bilgi paylaşımı içinde bulunacağı konularda bulunmaktadır. Nitekim koruyucu aile, Yönetmeliğin 15. maddesine göre “çocuğun devam edeceği okul, katılacağı kurs gibi onun hayatını etkileyen veya değiştiren konularda sorumlu sosyal çalışma görevlisi ile birlikte karar almalıdır. Hizmet sürecinde çocukla ilgili meydana gelen her türlü rutin dışı değişiklikleri ve bunlara ilişkin duyuları vakit kaybetmeden sorumlu sosyal çalışma görevlisine bildirmelidir”. Ayrıca “koruyucu aile, çocuğa ve ona sağlanan hizmet sürecine ilişkin olarak sosyal çalışma görevlilerine gerekli çalışma şartlarını hazırlamalı, periyodik izlemeleri ve mesleki yönlendirmeleri kabul etmeli, uygulama planı doğrultusunda koruyucu ve destekleyici önlem kararlarının uygulanması için işbirliği yapmalıdır” (RG, 14.12.2012, Sayı: 28497).

Yönetmelik, koruyucu ailenin çocuğu kim ya da kimlerle görüşürmesinin uygun olacağı yönünde de bir düzenlemeye getirmiştir. Bu bağlamda koruyucu aile Yönetmeliğin yine 15. maddesine göre “koruyucu aile birimince görüşürülmesinde bir sakınca bulunmaması durumunda ve koruyucu aile birimince uygun görülen şekil ve zamanlarda çocuğun; annesi, babası ve diğer yakınlarıyla görüşmesini sağlamalı. Çocuğun kan bağı bulunan veya eski çevresinden kişilerle il müdürlüğünün bilgisi olmadan iletişim kurmamalı; il müdürlüğünün onayı alınmadan çocuğun, başka bir kişi ya da ailenin yanına bırakarak oturma yerini değiştirmemelidir. Telefon değişiklik bilgisini il müdürlüğüne hemen bildirmelidir. Ancak acil durumlar dışındaki adres bilgilerindeki değişiklikleri, değişiklik gerçekleşmeden bulunduğu ilde en az yirmi gün önce, başka bir il veya ilçeye taşınma durumundaysa en az bir ay önce il müdürlüğüne bildirmeli ve taşınma sonrasında da sürekli yerleşim yerini yirmi gün içinde bildirmelidir. İl müdürlüğü tarafından çocuğun koşullarının değişmesi sonucu hizmet modelinde bir değişikliğe gidilmesinin planlanması durumundaysa, çocuğun yararının gerektirdiği işlemlerin yapılabilmesi amacıyla her türlü destekte bulunmalı ve çocuğun ayrılık sürecine hazırlanmasında il müdürlüğü ile iş birliği içinde olmalıdır” (RG, 14.12.2012, Sayı: 28497).

Yukarıda belirtilen görevler dışında geçici koruyucu ailelerin ve uzmanlaşmış koruyucu ailelerin diğer bazı görev ve yükümlülükleri bulunmaktadır. Bu bağlamda yine Yönetmeliğin 15. maddesine göre “geçici koruyucu aile, kuruluş bakımına yerleştirilmemiş ancak acil koruma gerektiren çocuklar, il müdürlüğü tarafından yerleştirilmek istendiğinde, mazeretsiz olarak üç defadan fazla olmamak koşulu ile günün her saatinde kabul etmelidir. Geçici koruyucu ailenin il ya da ilçe dışına çıkılması gereken durumlar olduğunda il müdürlüğüne önceden bilgi vermelidir. Geçici statüden vazgeçmek isteyen koruyucu aileler bu isteklerini en az bir ay öncesinden il müdürlüğüne bildirmeli; ancak geçici statüden vazgeçmek için dilekçe ile durumunu bildiren koruyucu aileler, il müdürlüğünün uygun bulması durumunda yanındaki çocukların kendilerine uygun hizmet modellerine geçişleri gerçekleştirilene kadar hizmetlerini sürdürmelidir” (RG, 14.12.2012, Sayı: 28497).

Uzmanlaşmış koruyucu ailenin, suça sürüklenmiş veya suç mağduru olan çocukla ilgili diğer görev ve bazı yükümlülükleri ise “koruyucu ve destekleyici tedbir kararlarının uygulanması ve varsa verilen denetim tedbiri hakkında ilgili birimlerle işbirliği yapmalıdır. Varsa tedavi planı, hazırlanan uygulama planı, eğitim tedbiriyle ilgili olarak eğitim planındaki yükümlülükleri yerine getirmeli, uygulanmasında koruyucu aile birimiyle işbirliği içerisinde olmalıdır” (RG, 14.12.2012, Sayı: 28497).

8.Koruyucu Aile Statüsünün Sonlandırılması

Yönetmelikte hizmetin sonlandırılması genel olarak çocuğun geri alınması ve koruyucu aile statüsünün iptali ile gerçekleşir. Bu bağlamda koruyucu ailenin “Yönetmelikte belirtilen yükümlülüklerini yerine getirmemesi, hizmetten vazgeçmesi, çocukla sağlıklı iletişim kuramaması veya devam ettirememesi, çocuğu istismar etmesi, çocuğun öz ailesi ile ilişkilerini zedelemesi, çocuk için hizmetten beklenen yararı gerçekleştirilememesi, çocuğun koruyucu aile yanına yerleştirilme nedeninin ortadan kalkması, çocuğun faydalanacağı hizmet modelinin değişmesi veya koruma kararının kaldırılması” gibi nedenler Yönetmeliğin 20. maddesine göre çocuğun geri alınma nedenleridir (RG, 14.12.2012, Sayı: 28497).

Yönetmeliğin 22. maddesi koruyucu aile statüsünün iptalini gerektiren nedenleri sıralamıştır. Buna göre koruyucu ailenin “çocuğu ihmal ve istismar etmesi, kötü muameleye maruz bırakması, toplumun norm ve değerlerine aykırı düşen davranışlarının gözlenmesi, beden ve ruh sağlığının, çocuğun bakımını etkileyecek derecede bozulmuş olması, kasten işlenen bir suçtan dolayı bir yıl veya daha fazla süreyle hapis cezasına veya affa uğramış olsa bile millete, devlete, topluma ve kişilere karşı suçlarla, uluslararası suçlardan ve çocuklara yönelik işlenen istismar suçlarından mahkûm olması, mesleki danışmanlık hizmeti ve yönlendirmelere uygun hareket etmemesi gibi durumların tespiti halinde” koruyucu aile statüsü iptal edilir. Ayrıca geçici koruyucu ailenin çocuk yerleştirme önerilerini mazeretsiz olarak üç kereden fazla kabul etmemesi gibi durumların tespiti halinde koruyucu aile statüsü iptal edilir (RG, 14.12.2012, Sayı: 28497).

Yönetmeliğin 21. maddesine göre “koruyucu aileden geri alınan çocuk, öncelikle öz ailesi yanına döndürülür. Döndürülemezse bu defa çocuk, akraba veya yakın çevre koruyucu aile modeli kapsamında bir koruyucu aile yanına yerleştirilir. Söz konusu yerleştirme gerçekleşmezse çocuk durumuna uygun başka bir koruyucu aile yanına yerleştirilir. Durumuna uygun bir koruyucu aile bulunamaması halindeyse çocuk, uygun başka bir hizmet modelinden yararlandırılır” (RG, 14.12.2012, Sayı: 28497).

9. Koruyucu Aile Hizmetinin Avantajları ve Dezavantajları

Çocuğun farklı farklı yerlerde ve kurumda yer almaması, onun sağlıklı bir şekilde gelişimini sağlayacağı koruyucu bir ailenin yanında yetişme imkânı sağlanması, çocuğun yaşamında bir denge sağlar. Eğer öz aile veya koruyucu aile, çocuk için beklentileri karşılamazsa çocuk başka bir eve taşınabilir (Getrevising, 2020). Birden fazla yerleşim yeri değiştiren çocuklar, aynı yaştaki akranlarına kıyasla genellikle hem bilişsel hem de duygusal olarak geri kalabilir (DeVolld and Rickman, 2014, s.3). Birden fazla yerleşim yeri değiştirmek, okul çağındaki bir çocuğun okul başarısı üzerinde de dramatik bir etki meydana getirebilir. Bir çocuk evden her taşındığında, taşındığı yerdeki okul sistemine uyum sağlayabilmesi için belli bir süre geçmesi gerekecektir (Brozak, 2013).

Koruyucu aile yanına yerleştirilmeden önce, ihmal veya istismar edilen çocuklar, akranlarına göre daha endişeli ve kaygılı olmakta; sosyal hayata ve yine okul hayatına uyum sağlamasını güçleştirmektedir. Korunma ihtiyacı içindeki çocuk, okuldayken evde yemek olup olmadığını, aile bireyleri arasında anlaşmazlıkların olup olmadığını, giymek için uygun kıyafetinin olup olmadığını düşünüyor olabilir. Okulda derslerini dinlemesi gerekirken tüm bu sorunları kafasında tutuyor olabilir. Oysaki çocuklar kendilerini daha güvenli hissedebildiklerinde ve daha fazla dengeye sahip olduklarında, evde endişelenecekleri çok daha az şeyleri olduğunda, okul çalışmalarına daha fazla odaklanabilirler. Koruyucu aile bu aşamada çocuğa kritik bir fayda sağlayabilir (Brozak, 2013). Diğer bir ifadeyle iyi ve istikrarlı bir koruyucu aile ortamı, çocuğun hem sosyal hayatta hem de okul hayatında başarılı olmasını sağlayabilir (Getrevising, 2020).

Koruyucu ailelerin çoğu, çocukları seven ancak kendi çocuklarına sahip olamayan veya çocuk sahibi olmaktan vazgeçen kişilerdir. Bu nedenle koruyucu aile hizmeti sadece çocuklara fayda sağlamakla kalmaz; aynı zamanda koruyucu ailelerin kendileri üzerinde de derin bir etkisi olabilir. En önemli faydası, bir çocuğun hayatını kurtarmaya yardım etmektir. Bir çocuğun hayatında bir fark oluşturmak, bu geçiş döneminde ona yardımcı olmak koruyucu aileliğin en büyük avantajlarından biridir (Brozak, 2013). Koruyucu ailelerin bu manevi kazanımlarının yanında maddi kazanımları da söz konusudur. Öyle ki, ülkemizde 28497 sayılı Koruyucu Aile Yönetmeliği'nde 24 Ocak 2015 tarihinde değişikliğe gidilmiştir. Bu değişiklik kapsamında koruyucu ailelerin isteğe bağlı sigortalılık primlerinin, devlet tarafından ödenmesine yönelik karar alınmıştır. Alınan bu karar, koruyucu ailenin kendisini sosyal güvencede hissetmesi açısından son derece önemli bir karardır.

Korunmaya muhtaç bir çocuğu büyütmeyi isteyen birçok aile ya da bireyler, evlat edinmenin finansal yükü konusunda endişeli olabilirler (MyersStrickland, 2020). Oysaki koruyucu aile hizmeti sunmak isteyen ancak ekonomik olarak yetersiz olan ailelere, devlet tarafından mali yardım sağlanması koruyucu ailenin olumlu

yönlerinden bir diğerini oluşturmaktadır. Çocuğun öz ailesinin yanında bakımının sağlanabilmesi için gerekli koşullar sağlanana dek onun bakımının sağlanması üstlenen koruyucu aile hizmeti, aynı zamanda çocuğun öz ailesi ile temasını devam ettirmesine olanak sağlaması bu hizmetin diğer bir olumlu yönünü meydana getirir (Getrevising, 2020).

Kısacası koruyucu aile yanına yerleştirilen çocuklar genellikle yaşamlarında büyük engellerle karşılaşan çocuklardır. Bu anlamda koruyucu aile, çocukların bugün bedensel ve ruhsal sağlıklı gelişimlerini sağladığı gibi yarında onlara gelecek için umut olduğunu gösteren önemli bir yoldur (Acendahealth, 2020). Kaldı ki, koruyucu aile hizmetinde bekleme süresi, evlat edinme modelindeki bekleme sürelerinden daha kısadır. Bu durum, bu hizmetin bir diğer olumlu yönünü oluşturur (MyersStrickland, 2020).

Koruyucu aile hizmetinin benimsenmesinin avantajları olduğu kadar yaygın dezavantajları da bulunmaktadır. Bu bağlamda koruyucu aile hizmetinde çocuk için uygun bir ev ortamı sağlanamazsa, çocuk mutsuz olabilir ve bu durumda çocuk yer değiştirmek durumunda kalabilir. Öte yandan çocuk koruyucu aile yanında mutlu olsa bile sonradan eve gelen diğer koruyucu çocuk/lar daha önce korunaklı bir çocuğu olumsuz yönde etkileyebilir (Getrevising, 2020).

Çocuk, koruyucu ebeveynlere bağlanma konusunda zorluklar yaşayabilir. Eğer koruyucu sistemdeki çocuk; istismar, ihmal veya diğer travmalar gibi duygusal sorunlar yaşamışsa yeni ebeveynlerine alışmakta, onlarla sağlıklı bir bağ kurmakta sorunlar yaşayabilir (MyersStrickland, 2020).

Bir diğer dezavantajı ise duygusal ayrılma sancısıdır. Neticede öz aile, çocuğun bakımı için gerekli koşulları sağladığı an çocuk, öz ailesi ile yeniden birleşmektedir. Diğer bir ifadeyle, koruyucu aile ve koruyucu çocuk arasında güçlü duygusal bir bağ gerçekleşse bile koruyucu ailenin, koruyucu çocuklarını bırakmak zorunda kalabileceği anlamına gelir. Çocukların, öz ailelerinin yanına gitmesine izin vermek duygusal açıdan zor olabilir. Bu nedenle, koruyucu ailenin, koruyucu aile olmadan önce bununla başa çıkabileceğinden emin olması gerekir (Perpetualfostering, 2020).

Koruyucu ailenin diğer bir dezavantajı ise bu hizmetin maliyet boyutudur. Elbette, devletin koruyucu aileye sağladığı finansal bir desteği söz konusudur. Ancak koruyucu aileye sunulan bazı finansal desteklerin, koruyucu bir çocuğun tüm maliyetlerini karşılamada yetersiz kalabilir (Perpetualfostering, 2020).

10.Sonuç

Aile ve toplumda meydana gelen olumsuz değişimlerden ve dönüşümlerden en çok çocuklar etkilenmektedir. Öz ailesi tarafından korunamayan, sağlıklı ve dengeli gelişimi sağlayamayan çocuklarla, öz ailesi tarafından istismara ve ihmale uğrayan çocukların sosyal hukuk devleti olma gereği olarak devletin himayesi altına alınması gerekir. Bu durumdaki çocuklar için devlet tarafından uygulanan bakım modellerinden en bilineni kurum temelli bakım modelidir. Ancak bu modelin çocukların hem psikolojik hem de sosyal gelişimleri açısından yeterli olmadığı bilinen bir gerçektir.

Çocukların, öz ailelerinin yanında büyüüp gelişmeleri ebetteki arzu edilen bir durumdur. Ancak bu her zaman mümkün olmayabilir. Kurum temelli bakım modelinin de çocuklar için en ideal bir model olmadığı göz önüne alındığında, çocuğun öz ailenin durumu iyileşene kadar bir başka ailenin yanına koruyucu aile kapsamında verilmesi onun yüksek yararı açısından daha doğru bir karar olarak görülmektedir. Bu doğrultuda tüm dünyada ve aynı zamanda ülkemizde de koruyucu aile hizmetinin yaygınlaştırılması ayrı bir önem taşımaktadır.

Öte yandan söz konusu yaygınlaştırma yapılırken koruyucu ailenin sadece sayı olarak değil, aynı zamanda niteliğinin de geliştirilmesi korunmaya muhtaç çocukların daha iyi hizmet almaları açısından önemlidir. Bu açıdan ülkemizde 28497 sayılı Koruyucu Aile Yönetmeliği'nde 24 Ocak 2015 tarihinde değişikliğe gidilmiştir. Bu değişiklik ile koruyucu aile ve koruyucu çocuğun düzenli olarak izlenmesi, koruyucu aile tarafından çocuğa ne düzeyde hizmet verildiği, hizmet sürecinde çocuğu etkileyecek her türlü durumun belirlenerek raporlanması gibi uygulamalara gidilerek, koruyucu ailenin kalitesinin artırılması hedeflenmiştir.

Benzer şekilde Koruyucu Aile Yönetmeliği incelendiğinde; koruyucu aile eğitimleri ilk defa kapsamlı bir şekilde bu yönetmeliğin 10. maddesinde ayrı bir bölüm başlığı altında ele alındığı görülür. Koruyucu ailelere iyi eğitim verilmesi, koruyucu aile hizmet modeline profesyonel bir bakış açısının kazandırılmasını sağlar. Öyle ki, koruyucu ailelerin çocuklara daha uygun, daha doğru ve olumlu bir bakışla yaklaşması, onlarla dengeli bir iletişim kurması, olası çatışmaların büyük bir problem haline dönüşmeden çözülmesini sağlar.

Esasen koruyucu aile ve koruyucu çocuk arasında sıfır problem olma olasılığı mümkün değildir. Kaldı ki aileler, öz çocuklarını büyütürken nasıl problem yaşıyorlarsa koruyucu aile hizmeti kapsamında ebeveynlerin ve çocukların da problem yaşamaları pek doğaldır. Ancak bu aşamada öz çocuklarını büyüten ailelerden farklı olarak koruyucu aileler bu tür problemle karşılaştığında, Kurumla paylaşması sağlanan hizmetin kalitesini artırmayı sağlayabilir.

Ülkemizde bazı ebeveynler evlat edinemedikleri için bazıları ise vicdani nedenlerle koruyucu aile olmayı tercih etmektedirler. Oysaki koruyucu aile hizmeti, yalnızca evlat sahibi olunamadığı için tercih edilecek bir hizmet modeli ya da vicdani duyarlılığa dayalı bir hizmet modeli değildir. Tüm bu etkenlerin yanında bireylerin sosyal çevreye karşı mesuliyet duygusunun geliştirilmesi ve bu kapsamda profesyonel koruyucu ailelik anlayışının teşvik edilmesi koruyucu aile hizmet kalitesinin artırılması noktasında ayrı öneme sahip olsa gerek.

Kaynakça

- Acendahealth. (2020). Here are 7 Benefits to Becoming a Foster Parent. Erişim Adresi: <https://acendahealth.org/7-benefits-of-being-a-foster-parent/>
- Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı. (AÇSHB) (2020a). Koruyucu Aile Hizmetinin Diğer Hizmetlerden Farkı. Erişim Adresi: <https://koruyucu.aile.gov.tr/koruyucu-aile/koruyucu-aile-hizmetinin-diger-hizmetlerden-farki>
- Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı. (AÇSHB) (2020b). Çocuğun Sizden Önceki ve Sonraki Çevresi. Erişim Adresi: <https://koruyucu.aile.gov.tr/cocuk/cocugun-sizden-onceki-ve-sonraki-cevresi>
- Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı. (AÇSHB) (2020c). İllere Göre Koruyucu Aile İstatistikleri. Erişim Adresi: <https://koruyucu.aile.gov.tr/illere-gore-koruyucu-aile-istatistikleri>
- Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı. (AÇSHB) (2020d). Hangi Çocuklar Bu Hizmet Kapsamında Koruyucu Aileler Yanına Yerleştirilebilir?. Erişim Adresi: <https://koruyucu.aile.gov.tr/cocuk/hangi-cocuklar-bu-hizmet-kapsaminda-koruyucu-aileler-yanina-yerlestirilebilir>
- Baysal, A. E. (2017). *Koruyucu Aile Uygulamaları ve Sonuçları: İstanbul Örneği*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul: İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Brozak, J. (2013). The Advantages of Foster Parenting. Erişim Adresi: <https://mom.com/kids/6201-advantages-foster-parenting/>
- DeVold, R. L. and Rickman, M. A. L. (2014). Attachment, Fostering Parenting and Placement Stability. Electronic Theses, Projects, and Dissertations. 41. Erişim Adresi: <https://scholarworks.lib.csusb.edu/etd/41>
- Getrevising. (2020). Long Term Fostering. Erişim Adresi: https://getrevising.co.uk/grids/long_term_fostering
- Görgülü, Ü. (2014). Koruyucu Aile Uygulamasının İslam Hukuku Açısından Değerlendirilmesi. *İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi*, (23), 45-58.
- Karatay, A. (2017). Türkiye’de Koruyucu Aile: Kökenleri, Gelişimi ve Bugünü. *Üsküdar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (5), 389-427.
- Koruyucu Aile Yönetmeliği. (14.10.1983). Resmî Gazete (Sayı: 21728). Erişim Adresi: <http://www.gcv.org.tr/Koruyucu%20Aile%20Yonetmeliği.doc>
- Koruyucu Aile Yönetmeliği. (14.12.2012). Resmî Gazete (Sayı: 28497). Erişim Adresi: <https://ailevecalisma.gov.tr/uploads/chgm/uploads/pages/yonetmelikler/koruyucu-aile-yonetmeliği.pdf>
- Koruyucu Aile Evlat Edinme Derneği. (KOREV) (2020). Koruyucu Aile Hizmeti. Erişim Adresi: <https://www.korev.org.tr/p/7/koruyucu-aile-hizmeti>

- MyersStrickland. (2020). Pros and Cons of Foster Care. Erişim Adresi: <https://arizonaadoptionlaw.com/foster-care/pros-and-cons-of-foster-care/>
- Özbesler, C. (2009). Koruyucu Aile Hizmetlerinde Değerlendirme Süreci. *Aile ve Toplum*, 4(16), 86-94.
- Perpetualfostering. (2020). Some Benefits and Cautions for Foster Care. Erişim Adresi: <https://perpetualfostering.co.uk/insights/some-benefits-and-cautions-for-foster-care/>
- Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğü. (2020). Tarihçe. Erişim Adresi: <https://www.ailevecalisma.gov.tr/sygm/genel-mudurluk/hakkinda/tarihce/>
- Sosyal Hizmetler Kanunu. (24.5.1983). Resmi Gazete (Sayı:2828). Erişim Adresi: <https://ailevecalisma.gov.tr/eyhgm/mevzuat/ulusalmevzuat/kanunlar/sosyal-hizmetler-kanunu/>
- Soncu, A. G. ve Kurt, M. C. (2018). Halkla İlişkiler Faaliyetlerinde Kullanılan Dil: T. C. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Örneği. *Erciyes İletişim Dergisi*. 5(4), 713-732.
- Soylu, N., Bilgiç, H., Tok Kızıldağ, Ö. ve Toprak, E. L. (2020). *Koruyucu Aile Adayları İçin El Kitabı*. Erişim Adresi: <https://koruyucu.aile.gov.tr/data/561cf0b3369dc58a0067a388/Koruyucu%20Aile%20Adayları%20İçin%20El%20Kitabı.pdf>
- Şahin Kaya, Z. (2019). *Uzmanların Gözünden Türkiye’de Koruyucu Aile Programı Üzerine Bir Değerlendirme*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Türk Kanunu Medenisinin Yürürlükten Kaldırılmış Hükümleri. (17.2.1926). Resmî Gazete (Sayı: 339). Erişim Adresi: <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/5.3.743.pdf>
- Tezel, Z., Demirel, B. ve Şahin Kaya, Z. (2018). Ailelerin Koruyucu Aile Olmaya Karar Vermelerinde Etkili Olan Etmenler ile Koruyucu Aile Olmanın Anlam ve Önemi. *Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırmaları Dergisi*. 19(439), 15-36.
- Umumi Hıfzıssıhha Kanunu. (24.4.1930). Resmî Gazete (Sayı: 1489). Erişim Adresi: <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.3.1593.pdf>
- Yazıcı, E. (2014). Türkiye’de Çocuk Koruma Sistemi ve Koruyucu Aile Bakım Yönteminde Yeni Yaklaşımlar. *Çankırı Karatekin Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 4(2), 247-27.
- Yıldırım, S. ve Hız, Ö. (2018). Türkiye’de Çocuk Refahı Bağlamında Korunmaya Muhtaç Çocuklara Sunulan Bir Hizmet: Koruyucu Aile Hizmeti. *Fırat Üniversitesi İİBF Uluslararası İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 2(1), 95-114.
- Zevkliler, A. (1957). Türk Hukuku’nda Korunmaya Muhtaç Çocuklar. *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*. 25(1), 173-236.